

Svend Larsen og mormonerne i Risør

Av Hilmar Freidel

Den første mormonermenigheten i Norge ble dannet i Risør i 1852. Misjoneringsarbeidet tok til i 1851 og ble ledet fra Danmark. Men sentralt i dette arbeidet sto også skipper Svend Larsen fra Risør, som ble kjent med denne læren på sine mange seilaser til Danmark. Som det fremgår av artikkelen, ble mormonerne og menigheten i Risør utsatt for trakasseringer som nesten tok form av forfølgelser. Medlemmene av menigheten emigrerte til Utah i 1853-54. Artikkelen bygger i hovedsak på en autobiografi av Svend Larsen. Som man vil se bærer den noe preg av å være oversatt fra engelsk. Den gjengitte teksten er noe redigert og forkortet av Kjell-Olav Masdalen, som også har utarbeidet noteapparatet til artikkelen. Tekst av mindre interesse for vårt distrikt er utelatt. Der dette har gitt dårlig sammenheng i fremstillingen, er det satt inn sammenbindene tekst i skarpe klammer. For øvrig henvises det til Kjell M. Nilssen: Øster Riisøer - Strandsidere og arbeidsfolk, s. 32f og 36ff (Flekkfjord 1997). Artikkelen er kommet historielaget i hende via Nils Berlid, som fikk den kopiert ved et besøk i Utah.

Red.

Store forfølgelser hadde funnet sted i Ålborg, og den nyopprettede grenen¹ sto på kanten av oppløsning. Grens-president Hans P. Jensen² hadde vært fraværende en tid, og en del mennesker mente at de skyldte ham spetakkelet fordi han hadde dristet seg til å bli en **Siste dalters hellig**. Gemyttene falt imidlertid litt etter litt til ro, og nå var han kommet hjem igjen. President Erastus Snow³ var på besøk, han ville undersøke forholdene personlig, og satt nå istuen hos Hans P Jensen.⁴

Det banket på døren, og inn kom en høy, kraftig mann i 40-årene. Hans bestemte og markerte ansikt med lett mysende øyne hjorde at de som var til stede betraktet ham litt usikkert. Mannen nikket dog vennlig på hodet og spurte om herrene var de misjonærer som ble omtalt i avisene? Språket røpte at han ikke var dansk, men han ble forstått, og de ba ham sette seg ned.

Den fremmede gikk like på saken. Hans navn var **Svend Larsen**. Han var fra Norge, men kom ofte til Danmark da han eide en slupp som seilte med trelast vesentlig mellom Risør, hans hjemsted, og Ålborg. I Ålborg hadde han truffet en nordmann fra Halden, skreddermester Olsen, som hadde slått seg ned der; og dennes hustru hadde tilhørt baptistenes menighet i Ålborg.

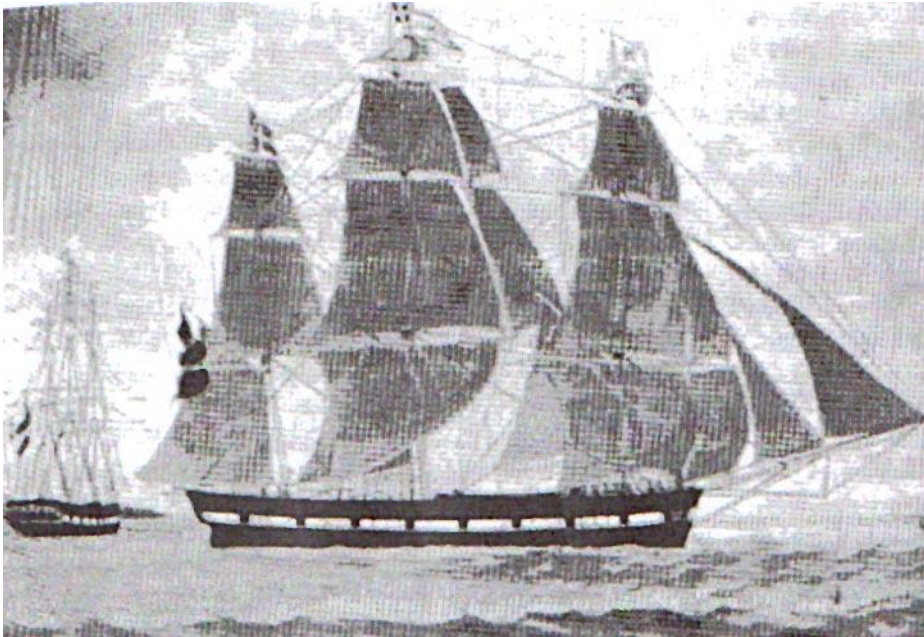
Skreddermester Olsen besøkte Svend Larsen ombord på sluppen når han kom til Ålborg, for å spørre nytt fra Norge. Og på sin side fortalte Olsen nytt fra Danmark. Etter som avisene hadde så mye å berette om De siste dagers hellige, var det ikke til å unngå at også dette emnet kom på bane - ikke minst da Olsen kunne fortelle at nå var hans kone igjen døpt til sine synders forlatelse, men denne gang til De siste dagers hellige.

Svend Larsen ble født den 26. januar 1816 i Risør. Han var eneste barn og fikk en utmerket opp- dragelse⁵. Som sin far elsket også han sjøen, og som ung gutt seilte han først med faren, som var skipper på et kystfartøy, men siden tok han hyre på større båter for å komme ut og få sett seg om i verden.

Svend Larsen viste allerede i sine guttedager et alvorlig gemytt, han hadde tro på en Gud som styrte menneskenes vei, det mente han for alvor å ha fått visshet om en gang han som 13-åring holdt på å forlise under en storm da skipet var mellom Norge og England. Hans tanker den gang gikk til Jesu under da Han gikk på sjøen og stillet stormen; og i sin barnslige tro og tillit knelte han ned og ba Gud om at stormen også denne gang måtte bli stillet - og han ble bønnhørt!

Han undret seg over hva det kunne vavre som gjorde at nettopp han skulle være så kjærlig unt å få sine bøtter besvart. Og mer forbauset over seg selv ble han da han samtidig merket at prestens ord og handling i kirken ikke gjorde noe inntrykk, men tvert om frastøtte ham. Han sto

helt uforstående over for dette - inntil Olsen fortalte ham om De siste dagers hellige. Han ble med Olsen hjem, og fikk spurt hvor Erastus Snow eller en annen Siste dagers hellig kunne finnes.

Fullriggeren "Østerrisør" bygget på Krana 1825, 120 læster, ført av S. Larsen, J. Persen og T. Thorvildsen. Tallak Lindstøl, 1923

Og nå satt han der, lyttende med stigende interesse. Det ble fortalt på engelsk og dansk, men Svend Larsen forsto, han kom med spørsmål og fikk svar - og en ubeskrivelig glede steg opp i hans sinn, og han fikk et vitnesbyrd om Joseph Smith⁶ og Mormons bok⁷ lenge før Erastus Snow ennå var ferdig med sine forklaringer. Etter to timers samtale om evangeliet erklærte Svend Larsen at han trodde på det budskap misjonærene var kommet med.

Erastus Snow benyttet anledningen til å spørre om mulighetene for evangeliets forkynnelse i Norge. Svend Larsen svarte at Norge i likhet med Danmark nå hadde en lov⁸ som tillot annerledes tenkende å danne egne menigheter. Ålborgs nye grenspresident, Hans F. Petersen, var også til stede og fikk snakke med Svend Larsen. Det ble bestemt at disse to skulle reise sammen til Norge.

Det var blitt for sent denne kvelden til å kunne skaffe pass for reisen til Norge, og på formiddagen neste dag hadde Hans F. Petersen bare tid til å gjøre seg klar for reisen, pakke sitt tøy og ta avskjed med sin familie. De tok med seg en del skrifter og bøker, og skyndte seg ned til sluppen som lå reiseklar. Det var den 4. september 1851. Det ble bestemt at passet skulle bli ettersendt snarest.

Svend Larsen fikk god anledning til å vise sin sjømannsferdighet, for havet begynte å koke da en storm var i emning. De mente det var best å ta seg inn til Frederikshavn for å vente på at uværet skulle stilne. Men da det heller så ut til å skulle bli verre, bestemte Svend Larsen seg til å tvinge seg igjennom uværet; og de kom frem til Risør torsdag den 11. september 1851. For første gang sto en Siste dagers hellig på norsk jord.

Dissenterne i Norge hadde kjempet for sine trosretninger; politiske rivninger hadde funnet sted, frihetselskende menn og kvinner reiste hodet, og det hadde ført til lempninger på mange områder, ikke minst innenfor det kristelige liv. Også beretninger om De siste dagers hellige var

kjent i enkelte kretser, avisene hadde fortalt litt om det. Presteskapet hadde på forhånd en viss kunnskap om De siste dagers helliges lære og historie, oftest fortalt videre på en lite smigrende måte - og mer skulle komme etter hvert.

Hans Frederik Petersen ble født den 7. februar 1821 i Ålborg. Han var en av de første som ble døpt her - den 27. oktober 1850 av George P. Dykes.⁹

Skolebarn som hørte til familier tilsluttet De siste dagers hellige ble ikke tålt av andre skolebarn. Det ble derfor nødvendig å ha egne skoler for degn. Her ble Hans E Pettersen lagrer. Men da grep myndighetene inn, de eksaminerte Petersen for å finne ut om han hadde kunnskaper nok til å gi seg av med lærerpraksis; og så viste det seg at han fullt ut kunne fylle en slik stilling. Myndighetene måtte da finne utvei i gamle lovparagrafer for å kunne nekte ham praksis. Folk samlet seg ofte i klynger og forstyrret de helliges forsamlinger, det hendte at store menneskemasser fulgte etter medlemmer av Kirken helt til stuedøren. Slik også den 22. juni 1851 da urostifterne fulgte etter til Hans F. Petersens hjem. Utenfor kom gemyttene mer og mer i kok, de sprengte dørene, slo til blods alle menn som fantes innenfor, men lot kvinnene i fred; de ødela alt som ødelegges kunne av inventar. Først midt på natten fant myndighetene det rådelig å bruke militærhjelp for å spre folkemassene, men da var alt ødelagt hos Hans F. Petersen, og han selv var i en dårlig forfatning etter mishandlingene.

Men i Norge ble han hilst hjertelig velkommen i Svend Larsens hjem, og med en følelse av fred og dyp glede gikk han ut i byen den påfølgende dag og begynte sin misjonsgjerning med å dele ut skrifter. Folk tok imot ham, de leste skriftene også, - og hans hjerte svulmet.

Den 13. september 1851 var en lørdag. Svend Larsen bestemte seg for å gjøre et forsøk på å skaffe Hans F. Petersen et lokale hvor han neste dag kunne holde et offentlig møte. Det eneste sted han mente passet for dette var et av skoleværelsene i Borgerskolen. Han tenkte det var best å spørre stedets prost, Peter B. Wettergreen¹⁰, om hva han skulle gjøre.

Øster-Riisøer, 1835

P. F. Wergmann

Prost Wettergreen spurte om hvilken sekt mannen tilhørte, og på Svend Larsens svar slo han hendene sammen og utbrøt: - Men skal man også ha disse mormoner til vårt fredelige Norge. Svend Larsen forklarte at freden ikke skulle bli forstyrret; tvert om skulle fredens evangelium bli preket. Og med et dypt sukk utbrøt presten: - Jeg skal spørre byfogden om det kan tillates ham å

preke. Svend Larsen sa da at var byfogden rette mann så kunne han selv snakke med ham, da han nettopp var på vei til ham i anledning av noen forretninger.

Han forlot derpå prostens kontor og ga seg av sted til byfogden, Engebret Finne. Men hvor stor ble ikke hans forbauselse da han så at prosten alt var der! Det tok tid før han fikk komme inn, prosten hadde først sitt å berette, så da han slapp inn fikk han knapt nok tid til å hilse før byfogden begynte:

- *God dag, Larsen. Har De brakt en mormon med Dem?*

- *Ja, jeg har, herr byfogd.*

- *Har han pass?*

- *Nei.*

- *Har De da glemt skippereden?*

- *Nei. Men tiden var for kort for mannen til å få passet utferdiget. En herr Thomsen i Ålborg ble bemyndiget til å sende det med posten til Risør. Jeg påtar meg alt ansvar for mannens handlinger.*

- *Det er alt man kan forlange, svarte byfogden og vendte seg mot prosten som for å innhente hans bekreftelse på det. Men Svend Larsen skyndet seg å tilføye:*

- *Får han tillatelse til å holde foredrag i et av skoleværelsene?*

- *Det beror på prosten. Men han må ingen offentlige foredrag holde, svarte byfogden noe tvetydig.*

- *Men har han tillatelse til å holde private foredrag i mitt eget hus, ville Svend Larsen vite?*

- *Ja, det kan ingen nekte. Men han må ikke utføre noen prestelige handlinger, såsom dåp eller nattverdsutdeling. Og De må ta ham med tilbake til Danmark når De reiser.*

Svend Larsen måtte gå med på disse vilkårene. Det ergret ham en smule, for han hadde tenkt å la seg døpe. Imidlertid fant de begge at det var best å oppfylle byfogdens ønsker. Hans F. Petersen vedble å dele ut skrifter og å samtale med folk. Han besøkte også den danske konsul i nærheten og vitnet for ham, likeså gikk han til prost Peter B. Wettergreen og hadde en samtale med ham.

Svend Larsen hadde en del smedarbeid han måtte ha utført, og vendte seg til en smie i byen. Her begynte han å forklare evangeliet for smedmester John Olsen og noen av hans arbeidsfolk - og alle lyttet interessert til ham.

Svend Larsen måtte igjen en tur til Danmark, og den 20. september 1851 seilte han sammen med Hans F Petersen. Passet var ennå ikke kommet, så misjonæren måtte selv ordne opp med dette før han kunne tenke på å slå seg ned for godt i Risør. De kom til Ålborg den 23. september og samme kveld ble Svend Larsen døpt av Ole Christian Nielsen.

De ble i Danmark til den 5. oktober, men seilte da av sted med ny kurs for Risør. Nå hadde Hans R Petersen alle papirer i orden, og han hadde fått en medhjelper i Johan August Åhmanson¹¹, som var blitt kalt av Erastus Snow til å virke i Norge. Åhmanson var blitt døpt i august 1850 og hadde allerede vært tre måneder på misjon i Danmark.

Ved ankomsten til Risør den 7. oktober ble de dårlig mottatt av Svend Larsens hustru, som ikke mer ville huse noen misjonærer. For «husfredens skyld» bøyde Svend Larsen seg for dette forlangende, og de var nokså alvorlige til sinns da de gikk ut igjen og tankefulle gikk opp til en ensom klippe i nærheten. Her knelte de ned og ba til Gud.

Om kvelden traff de smedmester John Olsen som Hans F. Petersen og Svend Larsen hadde snakket med før. Han inviterte dem alle med seg hjem, og her fikk Petersen og Åhmanson boplass den første tiden.

De begynte nå en intens misjonsvirksomhet, mange skrifter ble delt ut, en rekke private samtaler holdt, og i hjemmene til flere familier ble småmøter lykkelig avviklet.

Avisene begynte å få tak i nyhetene om De siste dagers hellige, og en rekke artikler ble skrevet. Den første notis hadde Østerrisøers Tidende den 10. oktober 1851:

Ligesom nogle af de senere Nommere af Berlinske Tidende have omtalt, at Marmonerne i Danmark begynde at hæve Hovedet, saaledes kan ogsaa herfra berettes, at Norge ligeledes nu har Marmonere, idet tvende Missionærer eller Udsendige fra Danmark ere ankomne hertil og søge at udbrede deres lære.

Dette er eneste gang i norsk presse at navnet «Mormon» ble stavet feil.

Eldstene Petersen og Åhmanson hadde innlevert sine pass til politimesteren i Risør, og da denne ville hindre dem i å ta ut av byen, beholdt han like godt dere pass. Men Hans F. Petersen slo seg ikke til ro med dette, han tok likevel ut på landet og kom den 17. oktober til Rød i Søndeled. Her gikk han frimodig inn på et jernverk (Rødshammeren) og delte ut sine skrifter.

Da han ikke hadde passet sitt med seg, fikk han ikke vertens tillatelse til å overnatte på gjestgiveriet på stedet. Men hos noen fattige husmannsfolk like i nærheten fikk han ly, og dagen etter seilte han tilbake til byen sammen med formannen på verkstedet - som syntes å være ivrig etter å lære mer om evangeliet.

Ved ankomsten til Risør viste det seg at John Olsens hustru, Johanne Olsen ikke mer ønsket å ha misjonærene Petersen og Åhmanson i huset - og som Svend Larsen før, måtte også John Olsen bøye seg for dette kravet, hvor vondt det enn gjorde ham. Men så viste det seg at Svend Larsens hustru var kommet på bedre tanker, og hun tok vennlig imot de to da de oppsøkte deres hjem.

Johan A. Åhmanson hadde hele tiden utrettelig arbeidet i Risør for evangeliet utbredelse, men da han ønsket å være til stede under en mormonerkonferanse København, skilte de to misjonærer lag. Åhmanson ga en god rapport til konferansen den 15. november, og interessen for misjonsarbeidet i Norge ble vakt. Det ble da også bestemt at Hans Peter Jensen skulle reise over til Norge for å hjelpe til. Imidlertid gikk det et halvt år før han og Åhmanson kom av sted. Imens arbeidet Hans F. Petersen alene, like utrettelig som før; og da Svend Larsen igjen måtte ut med sin slupp, ble han helt alene om å ta seg av forkynnelser i Norge. Den første forsamling holdt han på Rød hvor han før hadde vært. Dager etter gikk han sine vane tro inn til et jernverk, Egelands Jernverk, og delte ut skrifter. Det var et sterkt regnvær den dagen og det led mot kveld. Formannen på verket jaget ham fra stedet og ba ham fjerne seg for godt. På hjemveien gikk han feil og havnet borti gården Sjøvåg, hvor han fikk nattlosji. Da han atter kom til Risør, fikk han bo hos Svend Larsen. Denne var ennå ute på reise, men hans hustru ordnet med et rom til den trette misjonær.

Den 26. november 1851 ble den første dåpshandling utført i Norge. De to som da ble døpt var John Olsen og Peter Adamsen.¹² Til stede under dåpshandlingen var de døptes hustruer. Hvor forsiktig dette enn var utført, var det likevel blitt kjent at dåp var foretatt. John Olsens mor og hans bror Knud var begge svært oppbrakte over det som hadde hendt, og de opphisset hverandre til de grader at Knud Olsen gikk hen og drakk seg full dagen etter; og han skjenket også tre-fire andre menn slik at deres mot ble stort nok til å storme opp til Svend Larsens hus for å finne Hans F. Petersen der. De lagde bråk, skrek, truet og dundret løs på døren, og da fru Caroline Mathilde Larsen ikke ville åpne, sprengte de den og stormet inn. Hans F. Petersen hadde funnet seg et sikkert skjulested i et kvistrom i huset, og det lykkes ikke noen å finne ham. De holdt vakt ved

huset helt til kl. 01 på natten, og prøvde enda en gang å finne ham i huset ved påny å sprengte den låste døren.

Nordsiden av Tangen, sett fra Dampskipsbrygga. Huset midt på bildet er Nygata 2, oppført etter brannen i 1861. Her lå huset til Svend Larsen.

Foto: Egil Trondal 1998

Da forfølgelsene gjentok seg neste dag, fant Hans F. Petersen det best å melde seg til politiet, og anmodet likeså byfogden om effektiv beskyttelse. Han ble derfor av byfogden underkastet et lengre forhør, og ble truet med fengselsstraff fordi han uten tillatelse hadde våget å døpe. Men beskyttelse skulle han få, og den fikk han samme kveld da bråkmakerne fra dagen før hadde besluttet seg til å få han fjernet for godt. Dette ble forpurret av politiet - som var temmelig årvåkne de følgende dager.

Flere innbyggere av Risør henvendte seg til sognepresten og spurte om det ikke var tillatt å tvinge og bruke makt mot De siste dagers helliges misjonærer for å få dem ut av byen. Det ble fortalt at det var bygget varder på øyene utenfor byen som tegn til at 100-200 medlemmer av De siste dagers helliges kirke i Danmark kunne komme for å gjøre angrep på byen!

Risørs byfogd hadde forelagt saken om De siste dagers hellige for amtmannen, og fikk beskjed om å sende Hans F. Petersens papirer til gjennomsyn. Budet som kom fikk da hans kallsbrev og to anbefalingsskrivelser og et eksemplar av Skandinaviens Stjerne.

Forfølgelsen vedvarte, men var ikke så alvorlig som første gang. Imidlertid bestemte Hans F. Petersen seg for å komme seg vekk fra stedet for en tid. Han innkalte til et hemmelig møte, og den 7. desember 1851 var disse fire menn forsamlet i et rom hos Svend Larsen: Foruten Svend selv, Hans E Petersen, John Olsen og Peter Adamsen. De nydøpte fikk her sin håndspåleggelse for Den Hellige Ånd, og så ble nattverden forrettet for første gang i Norge.

Den 8. desember ble Hans F. Petersen innkalt til byfogden, som leste opp en skrivelse for ham fra amtmannen. Den gikk ut på at han ikke var blitt godkjent som forstander for noen menighet i landet, og at det var forbudt ham å utføre noen som helst religiøs seremoni - uten at han først fikk spesiell tillatelse av de rette myndigheter. Overtredelsen kunne ha straff til følge.

Svend Larsen måtte på en kort reise til Moss, og da bråkmakerne oppdaget dette, samlet de en stor folkemasse utenfor huset og begynte med sitt leven den 11. desember kl. 12. Fru Larsen og hennes fire barn og Hans F. Petersen var til stede i huset. Menneskemassen forlangte misjonæren utlevert, men da truslene ikke hjalp, sprengte de døren og storhet inn til den vettskremte fru Larsen og hennes gråtende barn. Men Hans F. Petersen hadde denne gang gjemt seg i skorsteinspipen ved å presse seg gjennom en luke øverst på loftet. De rasende mennesker fant ham ikke denne gang heller trass i de mest nøyaktige undersøkelser, og mente kanskje at han på en eller annen måte hadde klart å komme seg bort.

Østerrisøers Tidende for den 17. desember inneholdt en lengre artikkel om dette oppløpet uten egentlig å nevne enkelthetene. Men de uttalte sin beklagelse over at byens innbyggere virkelig gikk til et slikt skritt. Det ble henstilt til folk om heller å bruke åndens våpen, og at de ville burde søke stedets prest, som nok kunne få dem på rett vei igjen.

En tid før dette siste skjedde hadde Hans F. Petersen diktet denne engang så kjente sang (i utdrag):

Sion, når på deg jeg tenker
hjertet svulmer i mitt bryst;
hardt meg trykker Babels lenker
langt fra elskte fedrekyst.
Men som duen med sitt blad
søker jeg den elskte stad.

Her meg nød og farer truer
mens jeg er i fremmed land.
Få i tall jeg venner skuer,
lik en lenkebunden mann
møysom går på veien frem,
ventende et salig hjem.

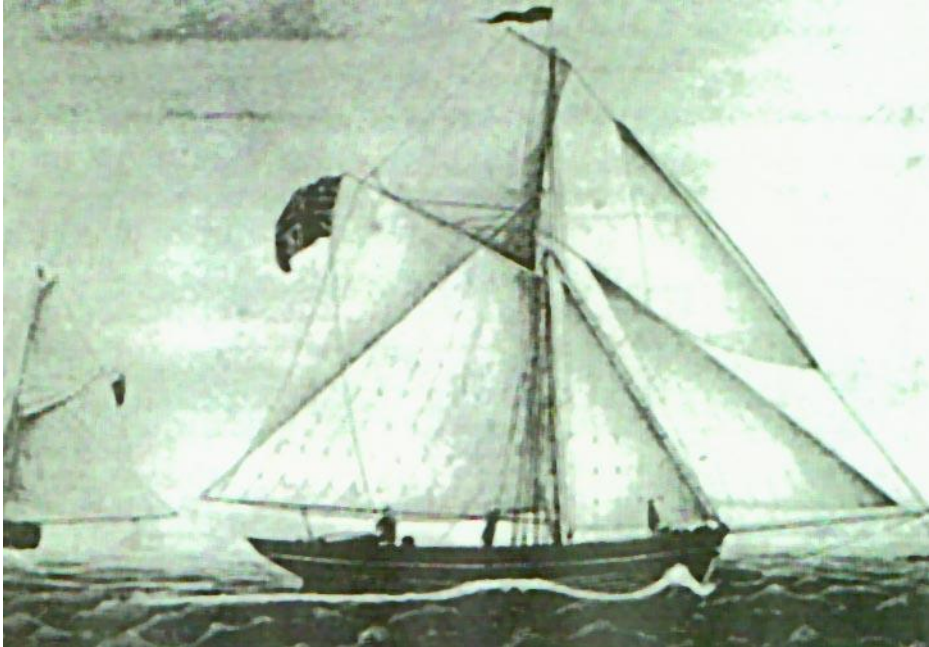
Elskte Brødre! og med-eldste
over alt på denne jord:
La oss drage ut de frelste,
føre dem til Herrens hjord!
- Og når vi har sanket dem,
samles vi i gledens hjem.

Han hadde ikke vært i Sion på denne tid, men det er tydelig at han lengtet etter et fristed hvor alle kunne glede seg ved samme tro. Og liknende følelser kom nok over ham etter de forfølgelser han ble utsatt for også i Norge. Han torde ikke lenger stole på politibeskyttelse og avisenes oppfordringer om penere behandling hvor velment alt dette enn var, så han vendte seg til den eneste som kunne tenke seg å ville bistå ham, og hans bønner til Gud lot til å skulle gå i oppfyllelse, for den 14. desember kom en skipper **Svend Peter Larsen** fra Fredrikstad med sitt fartøy, sluppen «Den gode hensikt». Han var på reise som handelsmann og skulle over til Bergen. Da ganske mye var skrevet i avisene om De siste dagers hellige og om Hans F. Petersen, oppsøkte han ham for å høre hva dette var for en lære.

De hadde en lang samtale, og Svend Peter Larsen ble med en gang svært interessert. Da Hans F. Petersen ytret ønske om å reise til andre arbeidsmarkeder, oppfordret skipperen ham til å følge med til Bergen, og dette tilbudet ble grepet med takknemmelig hånd. Han tok avskjed med

de få medlemmene av Kirken som var i Risør, og seilte av sted sammen med sin nye venn den 16. desember 1851.

Dagen etter var de i Arendal, og for første gang ble evangeliet tilbudt byens innbyggere. Hans F. Petersen fikk være her noen dager da Svend Peter Larsen hadde meget å utrette før han kunne seile videre.

Slupp tilsvarende "Den gode Hensig" som Svend Larsen seilte til Bergen med. Det var også en slupp han seilte i Danmarksfart med. Mandal Bymuseum

[Etter besøket i Bergen, seilte Hans F. Petersen våren 1852 med Svend Peter Larsen til København.]

De papirene som Hans F. Petersen hadde innlevert til amtmannen før han reiste fra Risør, ble ettersendt sammen med følgende brev:

Til Mormon-skreddermester Petersen

Etter Nedenes og Råbyggelagets Amts ordre av 17. ds. tilbakesendes herved de meg under 1. ds. leverte dokumenter, nemlig kallsbrev og anbefalingskrivelser av 4. september og 1. oktober 1851 samt nr. 2 av bladet Skandinaviens Stjerne, med betydning av at De ikke anerkjennes som prest eller forstander for noen dissentermenighet her i landet, og således heller ikke anses berettiget til her å foreta noen handling i sådan egenskap, og at Amtet forbeholder seg nærmere å avgjøre hvor vidt De blir å sette under politi-tiltale for den av Dem foretatte dåpshandling.

De av meg attesterte gjenparter av de tre førstnevnte dokumenter bes meg tilbakelevert.

Østerrisør, den 27 desember 1851. Finne. Byfogd i Østerrisør.

Hans F. Petersen kom ikke mer til Norge. Han ble sendt til Vest-Sjælland, hvor han virket til den 20. desember 1852 og i forening med mange andre sa han Danmark farvel og reiste til Amerika under John E. Forsgrens ledelse.¹³

Kort etter at han kom til Utah, flyttet han til Ephraim, Sanpete County. Her ble han en av byens ledende menn og bekledte flere embeter; han var således også postmester i om lag atten år, tiendeskriver i tjuefem år og president for eldstenes kворum¹⁴ i sytten år, han ble også valgt til biskopens rådgiver. Etter omtrent tre ukers sykeleie sovnet han rolig inn i sitt hjem i Ephraim den 9. januar 1882.

Som nevnt forlot Hans F. Petersen Risør den 16. desember 1851 sammen med skipper Svend Peter Larsen fra Fredrikstad. På denne tiden var Svend Larsen i Risør en tur ute med båten sin og kom hjem bare et par dager etter. Det bedrøvet ham at Hans F. Petersen var dratt av sted, men trofast begynte han straks en slags misjonsvirksomhet - den første fra et lokalmedlem av Kirken i Norge. Ingen av de tre medlemmer av Kirken i Risør hadde prestedømmet på denne tiden, men de holdt regelmessig møter hver søndag, holdt bønn og leste fra Bibelen og Mormons bok og samtalte med hverandre.

Til disse hjemlige andakter møtte også en skipper ved navn *Henrik Evensen*.¹⁵ Han ble siden kalt som misjoner. Men det kom flere og flere til disse møtene, det hjalp da også godt at Svend Larsen gikk rundt og samtalte med folk, delte ut skrifter og forsøkte å selge numre av Skandinavians Stjerne som han regelmessig mottok fra Danmark.

Hele vinteren gikk på denne måten, av og til var han oppkvikket etter diskusjoner med presten, av og til i harnisk over redaktøren av Østerrisørs Tidende¹⁶ som tok inn mange smedeskrifter om ham og De siste dagers hellige.

Og så begynte folk å arbeide mot ham, og han ble utsatt for hånlig tilrop og steinkast, og det tok på hans humør. Politimesteren så seg også nødsaget til å gjøre forsøk på å få Svend Larsen til fornuft, og en april dag 1852 sendte han bud til ham om å møte frem til forhør. Budet besto av fire konstabler - som alle var redd den svære og kraftige skipper.

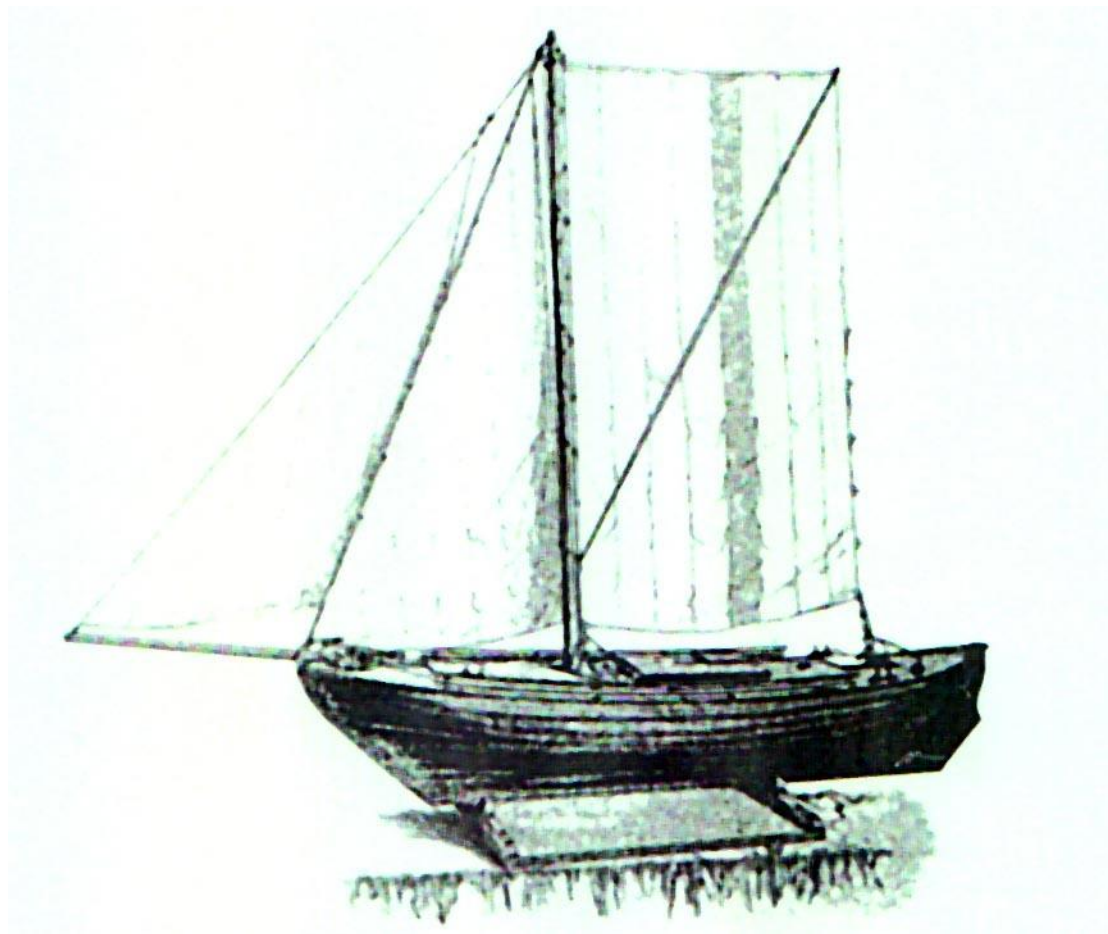
Adresstidende for Brevig for den 17. april 1852 forteller:

Morgenbladet inneholder en fremstilling av prost Wettergreen og kateket Holm¹⁷ i Risør angående mormonernes fremskritt i denne by. En ser derav at de tidligere skildringer har været særdeles overdrevne. Det viser seg at inntil 2. april har i alt 7 personer utmeldt seg av Statskirken, og at de mange som har hørt på de mormonske foredrag for størstedelen har gjort det av nysgjerrighet, og når en anonym i en tidligere opsats i Morgenbladet ytret: om hele Tangens innvånere kan en på enkelte unntak si at troen hos dem som ikke allerede er blitt mormonere, vakler - har han gjort unntagelsen til regel da, om enn enkelte 5-6 personer ved mormonernes påvirkning har vært engstelig i tvil og grublerier, dette dog langt fra er alminnelig. At det med så liten fremgang ikke kan ha organisert deres hierarkiske system er en selvfølge, men uviljen mot dette uvesen har gitt anledning til noen opptøyer mot mormonerne, hvilke uvesen har fremkalt politiets mellomkomst og som til sist ble av den natur at de har foranlediget anlegg av justissak som ennå pågår.

Dette med at sju personer hadde meldt seg ut av Statskirken har sin spesielle grunn i at det var fortalt Svend Larsen at Dissenterloven tillot dannelsen av en egen menighet når seks personer meldte seg ut av Statskirken og søkte om tillatelse til å danne eget samfunn. Det stemte ikke med fakta, men de gjorde nå likevel det de mente var riktig: Svend Larsens hustru Caroline Mathilde, John Olsens hustru Johanne, Henrik Evensen og hans hustru Serine, meldte seg alle ut av Statskirken. Svend Larsen vendte seg så til byfogd Engebret Finne og ba om bistand til å få sendt til

rette vedkommende en søknad om anerkjennelse som kristne dissenter. Dette var det første forsøk på å få myndighetene til for alvor å ta seg av De siste dagers helliges sak.

Den 19. juni 1852 ble Svend Larsen ordinert til eldste. Den 25. juni døpte Johan A. Åhmanson seks personer, og Hans P. Jensen ordinerte John Olsen og Henrik Evensen til prester, og Svend Larsens fire barn ble velsignet.

«Zions Løve» må ha vært en Hvalerskøyte, slik som denne modellen fra fiskeriutstillingen i Bergen 1865

Svend Larsen var godt økonomisk stilt, og da Hans P Jensen spurte ham om det ikke kunne la seg gjøre å få kjøpt en større båt som de også kunne nytte på sine misjonsreiser, svarte han begeistret ja, og reiste over til Fredrikstad hvor han kjøpte en glimrende losbåt for den rimelige pris av fire hundre speciedaler. Denne ominnredet han som en liten lystjakt og ga den navnet «Zions Løve». Han heiste en hvit standard påmalt en løve som holdt en gylden hellebard - der det var plassert et strålende øye, under det hele sto bokstaven Z (for Zion¹⁸) i blå farger. Det hele skulle symbolisere styrke og lys som kom fra Sion til alle nasjoner.

Den 16. juli 1852 ble den første gren av Kirken i Norge organisert. At det ble Risør som fikk den ære er nesten selvfølgelig. Misjonærene Jensen og Åhmanson hadde nå døpt enda flere, slik at Risør gren ble organisert med atten medlemmer. John Olsen ble ordinert til eldste og fikk kallet som grenspresident.

De første atten medlemmer i den første gren organisert i Norge var: *Svend Larsen, Johan Olsen, Petter Adamsen, Henrik Evensen, Serine Evensen, Johanne Olsen, Marie Elisabeth*

Henriksdatter, Caroline Secilia Larsdatter, Ane Fredriksen, Aamun Olsen, Caroline Mathilde Larsen, Ane Kirstine Larsdatter, Ingeborg Marie Jensdatter, Helge Olsdatter, Ingeborg Paulsdatter, Lars Johnsen, Gunild Johnsen og Johane Marie Olsen.

Allerede i mars hadde John Olsen sendt inn en søknad til byfogden om å bli godkjent som forstander for en gren av Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige i Risør.

Han ville imidlertid ikke avlegge ed ifølge Dissenterlovens § 2.¹⁹ De første Siste dagers hellige i Norge hadde den mening at det var imot Guds ønske at mennesker skulle avlegge eder, og John Olsen ville derfor avgi løfte ifølge Dissenterlovens § 10.²⁰ Søknaden ble via amtmannen sendt til Kirkedepartementet.

Den 17. juli 1852 forlot eldstene Jensen og Åhmanson og Svend Larsen Risør med kurs for Brevik. Her tok de straks fatt på misjonsarbeid.

[Det berettes om misjonsarbeidet i Brevik og Fredrikstad, om konferanser i Ålborg og København. Med utgangspunkt i Brevik ble det drevet misjonsvirksomhet i Telemark (kystområdet). Misjonærene var også en tur i Gjerstad og holdt noen møter der.]

16. september 1852 seilte Christian J. Larsen, Johan A. Åhmanson og Svend Larsen til Risør for å se til medlemmene der. De ble i Risør i åtte dager, holdt ti møter og døpte sju personer. På tilbakeveien til Fredrikstad gikk de innom Brevik, og fant forholdene der tålelige - selv om det ble en del små-spetakkel på noen møter som de holdt. I Risør hadde de kalt en ny misjonær, skipper Henrik Evensen, som de lot være igjen i Brevik sammen med Johan A. Åhmanson, mens de tre andre seilte vider til Fredrikstad.

[Den 15. oktober 1852 ble alle misjonærene i Fredrikstad fengslet; også Johan A. Åhmanson som da var i Risør, ble sendt til Fredrikstad.]

Svend Larsen ble mer og mer utålmodig og lengtet ut av fengslet. Usikkerheten med hensyn til hvordan stillingen var i Risør, Brevik og omegn gjorde meget til at han i mars 1853 skrev til amtmannen, som fant at anklagepunktene mot ham var av en slik art at det i grunnen ikke kunne være noe i veien for at han ble løslatt. Den 16. mars 1853 ble han kalt fram for byfogden og vist et brev fra amtmannen der de vanlige vilkår for løslatelsen ble fremholdt. Svend Larsen besøkte øyeblikkelig alle medlemmene av Kirken i nærheten.

[Svend Larsen besøkte bl.a. Fredrikstad og Christiania, og i april 1853 dro han til Risør for å fortsette misjonsarbeidet der.]

Den 10. mai 1853 fikk Svend Larsen et overraskende besøk. Tre menn kom hjem til ham og presenterte seg som misjonærer i Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige. Det var eldstene Erik G.M. Hogan²¹ og Knud Pedersen²² (også kjent som Canute Peterson). De to var tre måneder før kommet til Danmark direkte fra Kirkens hovedkvarter i Amerika, og ble kalt til å virke i Norge - de to første såkalte Sion-eldster. Den tredje som fulgte med var en dansk lokal-misjonær, Carl C N Dorius. Også han skulle virke i Norge, og da hans bror, Johan F.F Dorius, på det tidspunkt var i Brevik, reiste han straks dit. De to Sion-eldstene ble imidlertid i Risør og bodde hos Svend Larsen.

Svend Larsen og alle de andre Hellige følte det som om en frisk vestenvind strøk over landet, med nye impulser og ny kraft. Nyheter direkte fra hovedsenteret, og den personlighet og tro (le nykomne var ikledd, virket stimulerende på alle. Men nesten samtidig begynte en iherdig

og konsentrert forfølgelse å opptre. Misjonærene fikk ikke gå i fred på gaten. Var det ille i Østfold, så var forholdene i Risør verre. Steinkast og skjellsord var ganske vanlige, og det manglet heller ikke på trusler og mer aggressiv holdning.

Svend Larsen klaget til byfogd Engebret Finne; denne lovet å ordne opp og sendte sin stedfortreder, underfogd Niels Juell, av sted for å dempe gemyttene. Men ettersom Juell selv hadde like god lyst til å delta i opptøyene som de andre, ble forholdene heller verre.

Så vendte Svend Larsen seg til prost Wettergreen og ba ham skape litt mer nestekjærlighet og orden blant sine troende. barn ved å preke fordragelighet fra talerstolen.²³ Prosten svarte at hans taler heretter ville bli som før. Så gikk Svend Larsen atter til byfogden og poengterte at det ville skje noe drastisk, fra hans side dersom ikke gemyttene nå lot ham og hans hjem og De siste dagers hellige få være i fred.²⁴

Byfogden skrev øyeblikkelig en melding som gikk ut på at de som i fremtiden fornærmet eller øvet vold mot De siste dagers hellige for deres tros skyld, ville bli straffet.

Underfogden, Niels Juell, fikk denne meldingen og beskjed om å lese den opp for folk over hele byen. For å vekke oppmerksomhet ble det besluttet å la trommene gå foran ham i gatene så folk kunne komme frem fra husene og arbeidsstedene.

En politimann fikk ordre om å overvære alle møter og påse at det var ro og orden også der.²⁵ På denne måte kunne misjonærene og medlemmene med politiets beskyttelse drive sin virksomhet i lang tid - tross alle vedtak og lover for øvrig.

Den 2. august 1853 brøt Svend Larsen opp for godt. Han hadde bestemt seg for å emigrere, og for siste gang seilte han «Zions Løve» over havet til Danmark. Ombord var også Christian J. Larsen, Jeppe J. Folkmann, Johan F.F. Dorius og Niels Hansen.

Svend Larsen virket som misjonær i Danmark i nesten 4 måneder, men den 22. desember 1853 dro han fra København sammen med sin hustru og fem barn. Han ble hardt prøvet underveis; hans hustru og tre av barna døde før han nådde Saltsjødalen. Men den hvite standarden med løven på, som hadde sittet i mastetoppen på misjonsskipet «Zions Løve», hadde han med, høyt hevet på en stang festet til hans vogn der han dro over slettene alene med sine to gjenlevende barn.

Han dro først til Alpine i Utah hvor han forsøkte seg som bonde, men da gresshoppene to ar på rad «sparte meg den uleilighet å høste» - som han selv skriver, flyttet han til Spanish Fork. Her bodde en del skandinaver, og han ble kalt til å presidere over dem. Forholdene på den tiden var slik at immigrantene måtte grave seg ned og bo i jordhytter, og sove i en høystakk til de etter hvert fikk tak over hodet, for så å bli kalt tit på misjon.

Svend Larsen kom således tilbake til Norge som misjonær 1865-67. Han døde den 3. april 1886 i Mount Pleasant, Sanpete County, Utah.

Noter

1. Gren - betegnelse på lav organisatorisk enhet av Mormonerkirken. Grenen ble ledet av en forstander ordinert som prest eller eldste. Presten var laveste grad i hierarkiet som hadde myndighet til å døpe. Til hjelp hadde presten en eller flere eldster, prester, lærere eller diakoner. Grenene dannet konferanser, som ble ledet av en konferansepresident.
2. Hans P. Jensen var forstander for baptistmenigheten i Ålborg. Etter konverteringen til Mormonerkirken og ordinerings til prest, ble han rådgiver for den skandinaviske misjonspresidenten Erastus Snow.
3. Erastus Snow var mormonernes første ledende misjoner i Danmark. Han ble av Mormonerkirkens generalkonferanse i Salt Lake City i oktober 1849 gitt ansvaret for misjonsarbeidet i Skandinavia og kom til Danmark sommeren 1850 sammen med den svenskfødte sjømannen John Erik Forsgren og den danskfødte sjømannen Peter Olsen Hansen.

4. Om de første mormonere i Danmark, se Elisabeth Christensen: Mormonernes første år i Danmark 1850-64. Specialopgave Kbh. 1971. Om den skandinaviske misjonen, se William Mulder: Homeward to Zion. The Mormon Migration from Scandinavia. Minneapolis 1957.
5. Svend Larsen var sønn av skipper Lars Svendsen fra Risør og Cathrine Marie Nielsdatter fra Eide. Han tok navigasjonseksamen i København i 1834 og giftet seg i 1840 med Caroline Mathilde, datter av styrmann Anders Christensen og Ida Christine Blom. Svend Larsen kjøpte i 1842 svigerforeldrenes hus i Nygate 2. Jfr. for øvrig Kjell. M. Nilssen: Øster Riisør - Strandsidere og arbeidsfolk, s.32f og 36 ff. Flekkefjord 1997.
6. Joseph Smith (1805-1844), grunnleggeren av Mormonerkirken.
7. Mormons bok, Smiths «oversettelse» av noen gulltavler som han i 1823 angivelig av engelen Moroni ble fortalt hvor befant seg. Denne «oversettelsen» utkom i 1830, da Mormonerkirken også ble grunnlagt.
8. Dissenterloven av 16. juli 1845 ga dissenterne adgang til å danne menigheter med rett til fri offentlig religionsutøvelse og med egne prester eller forstandere, men ikke til å utføre kirkelige handlinger med borgerlig rettsvirkning.
9. Georges Parker Dykes hadde drevet misjonsarbeid blant norske innvandrere i Salt Lake County i Illinois. På vei til Danmark møtte Snow Dykes i England, og denne ble på grunn av sine språkkunnskaper bedt om å følge med til Danmark. Etter organiseringen av Mormonerkirkens gren i København, ble han sendt til Ålborg for å introdusere kirken der.
10. Peter Boyesen Wettergreen (1802-1887), sogneprest i Risør 1849-1875, medlem av bystyret 1853-1867 og av formannskapet 1857-58.
11. Svensken John August Åhmanson tilhørte baptistmenigheten i København, men forlot denne til fordel for Mormonerkirken, der han hadde en høy stilling i presteskaper inntil han utvandret til Amerika i 1856.
12. Petter Adamsen var sannsynligvis sønn til hammersmed Adam Petter Lettenstrøm og Ellen Nielsdatter, som kom til Egelands jernverk i 1818. Petter Adamsen var født i 1812 og giftet seg i 1836 med Inger Aline Eriksdatter, datter av dagarbeider Erik Gundersen og Torborg Olsdatter fra Tangen i Risør. Petter Adamsen bodde i Kastellveien 15. Huset solgte han i 1853, trolig i forbindelse med mormonernes utvandring til Amerika dette året. Jfr. Kjell M. Nilssen s. 225f.
13. John Erik Forsgren ble som sjømann omvendt til Mormonerkirken tidlig på 1840-tallet i Boston. Han kom som misjonær til Skandinavia i 1850 sammen med Erastus Snow og reiste videre til sin fødeby Gävle. I Sverige ble han arrestert og utvist. Misjonerte i Danmark og Norge, var tidvis leder av den skandinaviske misjon etter Snøns avreise og ledet den skandinaviske emigrasjonen i 1852/53.
14. Kvorum - quorum, lat. av hvilke, brukes om det minste antall som må være til stede for at en forsamling skal være vedtaksfør.
15. Skipper Henrik Evensen var sønn av dagarbeider Even Helliksen og Inger Eriksdatter og var født i 1814. Han giftet seg i 1843 med Terjer Serine Torjusdatter, datter av Torjus Gahrnsen Nipe og Guri Torsdatter. Henrik Evensen skulle ha emigrert til Amerika sammen med de øvrige mormonere i Risør, men druknet ved et forlis i desember 1852. Hans enke solgte imidlertid huset og reiste sammen med de øvrige mormonere til Amerika. Kjell M. Nilssen, s. 288f. Se for øvrig Tora Ommundsen: Fra utvandringen til Amerika, i Søndeled og Risør Historielags årsskrift 1989, s. 297f.
16. Boktrykker L. Risum, som opprettet Østerrisørs Tidende i 1848, forløper til nåværende Aust-Agder Blad.
17. Peter Holm (1812-1876), lærer ved Risør borgerskole fra 1840 og kateket fra 1843, stortingsmann 1851, sogneprest i Bodø 1854.
18. Zion - mormonerne forestilte seg at opprettelsen av Zion - eller det nye Jerusalem - skulle foregå i Amerika, som de anså som arvelandet, hvorfra Guds utvalgte folk skulle utbre deres herredømme over hele verden.
19. Lov ang. Dissenterne av 16. juli 1845, § 2: De i foregaaende § nævnte Præster eller Forstandere skulle, forinden de i saadan Egenskab anerkjendes, for Stedets civile Overøvrighed godtgjøre, at de af vedkommende Samfund ere antagne, samt derhos til samme Øvrighed indgive en skriftlig Eed eller Forsikkring (se § 10), som gaaer du paa, at de i deres Bestilling ville holde sig Statens Love efterrettelig og være Sandhed og Pligt troe, i hvilken Henseende de ere Ansvarlige med Statens Embedsmænd underkastede.
20. Samme, § 10: De, hvis Troesbekjendelse ikke tillader Eed under nogen Form, afgive i de Tilfælde, hvori Eed kræves, Løfte eller Bekræftelse paa den Maade, som om Eed af dem var aflagt.
21. Erik G.M. Hogan emigrerte fra Telemark i 1837 og ble døpt i Iowa i 1843. Kalt av Brigham Young som misjonær til Norge i 1852.
22. Knud Pedersen eller Canute Peterson ble født i 1824 i Eidfjord i Hardanger og emigrerte sammen med sin familie i 1837, omvendt til Mormonerkirken tidlig i 1840-årene, mormon-pioner, kalt av Brigham Young

sammen med Erik Hogan som misjonerer til Norge i 1852. Pastor (bishop of a Mormon ward) i Eprahaim 1863.

23. Ifølge W. Mulder skal Svend Larsen ha sagt følgende til prosten: «If your sheep enter my house, they'll come upon a sharp axe». Mulder 1947, s. 47.
24. Ifølge Svend Larsens autobiografi skal han ha sagt følgende til byfogden: «I am telling you that whoever they are who try to storm or to forcibly enter my house will be victims of death from the axe that stands ready; and upon whom will the censure fall for this great evil, except you, Mr. Town Constable».
25. Denne politimannen skal, ifl. W. Mulder, ha konvertert til Mormonerkirken. Mulder 1957, s. 54.